

סדר הקבלה

תעלומותיו וביארו עניניו לפי שדרך עמוקה דרכו עד למאוד, (לשון הר"ם בהקדמתו).

כתב הרשב"א בתשובה ח"א ס' רנ"ג, "אם היה רב אחד במקום ולמדו הן הולכין אחר דבריו כו' במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין כו' ומן הדרך הזה כל שנהגו לעשות כל מעשיהם ע"פ אחד מגדולי הפוסקים כו' הרי עשו אלו כרבם" כו' ע"ש, וזהו מה שהיה בארצות המזרח עד הב"י שהיו מקומות שקבלו עליהן את הרא"ש לרבם ופסקו כמותו בכל דבר ומקומות אחרים קבלו עליהם את הרי"ף ואחרים את הרמב"ם עד שבא הב"י (כנראה היה זקוק לזה מפני ערבוב המדינות ע"י אמצעי התחבורה שהתקדמו בזמנו ונעשה בלבול בין הפוסקים — סברת כותב המאמר) ועשה הכרעה בין שלשת הפוסקים הנ"ל ובא הרמ"א ופרש את המפה מהפוסקים של גדולי אשכנז שהיו רבותיהם. מכאן אנו למדים שמעתיקי השמועה שאחרי התלמוד ומהם נמשכת השרשרת של תורה שבע"פ הם רבותינו גדולי הדור מפרשי ועמלי התלמוד בבלי. ופסקיהם מחייב אותנו כי אנו תלמידיהם ומימיהם אנו שותים.

שומה עלינו לדעת שתורה שבע"פ אף שניתנה לכתוב בכל זאת נשארה בעל פה כי מי שילמד הגמרא בלי מפרשים אם איננו קראי, הרי הוא גמראי, כי ידע הרבה יותר ממי שלומד תורה שבכתב בלי קבלת חז"ל, כי פירוש הדברים ומהלך סברתם הם דברים שבלב שאין להעלותם על הכתב והם הקובעים את מהלך ההלכה ואיך לפשוט כל שאלה, ולכן יש לנו קבלה מדור דור איך לפרש הדברים ואיך לבנות את ההלכה,

בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל כו' וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולהשען עליהן (רמב"ם הלכות ממרים פרק א' הלכה א') ומשבטל בית דין הגדול — המסורת לא פסקה והר"ם בהקדמתו ליד החזקה הולך ומונה מ' דורות ממשה רבינו עד רבינא ורב אשי שהם סוף גדולי חכמי ישראל מעתיקי תורה שבע"פ. והר"ם מוסיף להסביר מהו ההבדל בין התלמוד בבלי לחכמים שקמו אחריה כי התלמוד חובר ע"י כל או רוב חכמי ישראל וזה מחייב את כל בית ישראל משא"כ החכמים שאחריהם נתפרדו המדינות ואין חכמי מדינה זו יכולים לחייב אנשי מדינה אחרת אולם הסמכות שהיתה לבית דין הגדול בשעתו ישנה גם כיום לחכמי העיר לגבי העיר וחכמי המדינה לגבי המדינה (עיי' תשובת ר' אליהו מזרחי ס' נ"ז) אולם יש הבדל בין חכמי התלמוד לחכמי התקופה שלאחריהם בשנים: (א) התלמוד בבלי היה בקיבוץ כל או רוב חכמי ישראל ועל כן כמו שאמרנו זה מחייב את כלל ישראל. וזה בלתי אפשרי היום מפני אי הסכמת כולם בדעה אחת לקבלת מרות של חכמי הדור ובחלקו הגדול זה גובע מתוך רבוי הזרמים שנמצאים בישראל שקבלו גוונים שונים למיניהם וזה גרם לפירוד דעות. (ב) בתלמוד בבלי, נגנזו כל האור בתורה החתומה בידינו שם בללו וגנזו כל המאורות להתגלות לצדיקים הזוכים בכל דור ודור להגות מאורם" (לשון ר' חיים מוואלאזין בהקדמתו לפירוש הגר"א לסדר זרעים) ולכן עסקו כל הגאונים והראשונים שאחרי התלמוד ללמוד דרך הגמרא והוציאו לאור

מוריה, שנה שניה, גל' ז—ח (יט—כ), תמוז—אב, תש"ל

הקודמות היה כרוך כל זה בקשיים גדולים וכל הוצאת ספר היה כרוך בסכון של הפסד אבל היום זה קרוב לשכר ורחוק להפסד ומלאה הארץ ספרים ומברכין על הטובה.

אולם יש כאן נקודה שלענ"ד היא חשובה ביותר ויש להתעכב עליה, והוא שכל העסק הזה הוא בהוצאת ספרי הראשונים וזה מובן בגלל ההערכה הגדולה שיש לנו כלפי הראשונים ותוך הנחה שכל מלה ותג של הראשונים יקר לנו וערכה לא יסולה בפז למרות שהרבה דברים מן הראשונים הם חזרות והעתקות מאחד אל השני, אבל אם כל מלה וכל שנוי נוסח מאלף הרבה, ואף שאין אנו בטוחים שהשנוי הוא מקורי, (ונתקלתי בספרים שנדפסו מכת"י והנדפס מקודם הוא בהרבה מעולה על החדש) א"כ אדרבה זה גופא מצריך דיון ומחקר ויש חשיבות יתירה לכל כת"י המוצאים לאור, תר על כן מוציאים לאור גם פירושים מקדמונים שלא ידוע מי מחברם ויש לשאול מי אומר שהמחבר הזה מוסמך ואפילו אם נניח שדעת החוקרים על סמך השערות ואומדנות שונות שבידיהם המחבר הזה היה בימי הראשונים, אבל וכי כל אלה שהיו בימי הרמב"ן ורשב"א היו גדולים כמותם הלא הם היו גם בדורם הגדולים ובודאי היו גם עמי הארצים בדור ההוא ועכ"פ תלמידי חכמים מדרגות שונות וגם חברו ספרים ולא היתה להם תפוצה בזמנם ואנן יתמי דיתמי נחוה דעה את מי להעמיד בשורת הראשונים כמלאכים.

ובאמת היו גדולים שהתנגדו בכלל להוצאת כת"י אחרי הפסקה של כמה דורות מטעם שאי אפשר לסמוך על ההוכחות והאומדנות על זהות המחבר, וגם אין זה יכול להשפיע על ההלכה כיון שכבר נפסקה ההלכה כהפוסקים שהם רבותינו והלכה כמותם אף נגד רבים וכמו שטרחנו לבסס יסודות הדברים, אף שבכל דור ודור היו

כי בלי פירושים מקובלים והגדרה מדויקת מאד איך להגיד סברא אין לכוין את ההלכה. ועל כן תמצא לפעמים שהתו' אמרו לא לחלוק על הר"ח כי דבריו דברי קבלה ובטלו את דעתם, וכן הרא"ש כותב כמה פעמים אם קבלה היא נקבל. והנה הרגל הסברא (בטוי מובן ללומדים) של כל הדורות עד היום הזה הם שרשרת אחת ולכל גדולים מכל דור יש להם חוליא בשרשרת (מבין דבר יודע שאין קושיא מה שיש מחלוקת בין מורים ושיטות חלוקות בדרכי הלמוד ויש גם מי שיתחקה על שרשי השיטות, ודברינו קיימים) ואם נדלג על דור אחד חסר חוליא בשרשרת וניתקה השרשרת. ועמודי ההוראה הם הגדולים שבכל דור (ואם יקום דור שלא דוקא גדולי הדור יורו הוראה וגם בעלי בתים יחברו ספרים ויהיו פוסקי הלכות בודאי הגדולים יעמדו בפרץ וימנעו בעדם) ולמשל מי שילמוד הגמרא היום רק עם הראשונים בלי האחרונים וגם לא אצל רב שלמד האחרונים וימסור לו בע"פ תורתם הרי זה ממבלי עולם ולא ידע צורתא דשמעתתא. המסקנא מדברינו כי רבותינו האחרונים הם המורים והם המאורות ובלעדם נגשש באפלה.

תקופתנו נתברכה ברבוי הופעות ספרים חדשים מכת"י שלא ראו אור זה מאות בשנים, והכל הודות לתגליות בטכניקה, הצלומים המיקרופילים והרידרים החדשים, וגם יש בזה חלק לסדורים בספריות הגדולות שעבדו הרבה על הכנת קטלוגים שמושיים, ויש להזכיר זכותם על אי צרות עין בהרבה ספריות (וכן ממוסקבה ומלנינגרד הגיעו צלומים) והקשר הקל ומהיר בין הארצות, וכן נתברכנו במכונים בעלי תקציבים גדולים ואנשי מחקר לרב העובדים על זה, ומלאכת הדפוס ג"כ נתפתחה מאד, ולא למותר לציין גם זה שרמת החיים של האנשים הרחיבה את ידם וקונים הרבה ספרים, משא"כ בשנים

מוריה, שנה שניה, גל' ז—ח (יט—כ), תמוז—אב, תש"ל

הוצאות חדשות (אף שמועטים) וגם השפיעו כנראה להלכה (עיין לדוגמא הרע"א בחור"מ סי' ק"נ סק"ג בש"ך) וכן בשו"ע הגר"ז בהלכות פסח מסתמך להכרעה על זה שמפרשי השו"ע לא ראו את השיטה מקובצת וגם המ"ב מסתמך הרבה על ספרים חדשים, ולפעמים גם מקום לסטות מההלכה של דור הקודם על פי כללים מסוימים שאין כאן מקום לפורטם ועיין בתשובת הרשב"א שהזכרנו לעיל ועיין גם בחזון איש יורה דעה סי' ק"נ אות י', והדבר צריך סייגים של טועמי טעם תורה. ובכלל אין להשוות כת"י שעבר את הצנזורה של הח"ח וכדומה להיום שיש ת"ח שואפי חדשות וברובם לא לוקחים הסכמה מגדולי תורה אלא לפעמים מאנשים הקוראים לעצמם אנשי מדע, וזה נכון שסבות שונות ותנאים מסוימים גרמו למצבו של אוצר הספרים של כל תקופה ותקופה וכל מדינה ומדינה ותאור הדברים דורש הרצאה מקיפה ואכ"מ.

דבר אחד ברור כי תורת ה' תמימה בכל דור ודור (עיין רב נסים גאון ברכות י"ט ע"ב) אלא שאם יבא אחד ויגיד שאדרבה מפני התמעטות הדור יש צורך ברבוי ספרים לא אתווכח אתו.

ולא לזה באתי ואני מוסר מודעה שאיני בא לפגוע בכבודן של הראשונים ואני רוצה לעמוד רק על זה שכל העבודה הזאת מצטמצמת רק בכת"י של הראשונים ואת רבותינו האחרונים שאת מימיהם אנו שותים

הזניחו כליל וכת"י שלהם מתגלגלים כדבר שאין חפץ בהם ופחות ערך, ומתענינים רק בראשונים וזה כעת כבר נחלת העם ת"ח כולם, אבל לכתחלה לא ממקור טהור יצאו הדברים, כי לפני דורשי קדמוניות היו אלה שקראו לעצמם עוסקים בחכמת ישראל וכביכול משכילים, התיחסו בבוז ובזלזול כלפי רבותינו האחרונים וגם היו הרבה מהם שהיתה להם מגמה לפרוק מעליהם עול החומרות של האחרונים לדבריהם (כפי אגרת החסידים) וציפו למצוא ישועה בקדמונים (בטויים) כדי להוכיח כי ע"י איזה שינוי נוסחה יפלו כל הפלפולים ויתרו כל הספיקות (עיין הקדמת הספר מלמד להועיל לר' ד"צ הופמן ז"ל) כל זה ידוע למכיר דברי הימים של התקופה הקדומה. והיום נתפסו לזה הרבה חכמי התורה באין מרגיש ויש כאלה שמבילים זמנים טובא על חסרות ויתרות שנעשו בקיאין בהם ואומרים שזו חכמה יתירה.

ולכן אם דורנו זכה לתפוצה רבה של כת"י של הראשונים שאיני רוצה ואיני יכול לקפח אותם אבל עלינו לדעת שרבותינו האחרונים תובעים את כבודם שהוא כבוד התורה, יתר על כן: יש צורך ותועלת כרובה להוציא לאור את דבריהם שבכת"י המרובים בספריות השונות שמהם תצא תורה ובזכותם נזכה לאור התורה המסורה לנו מדור דור, אכ"ר.

הדורון המכובד ביותר,

לנער ולאישי שיבה, לגדולי תורה ולפשוטי העם

„הגאון החסיד מוילנא“

פרי עטו של הסופר החרדי ר' בצלאל לנדוי

מהדורה חדשה עם 3 גליוני השלמות

יין ישן בכלי מפואר.

מוריה, שנה שניה, גל' ז—ח (יט—כ), תמוז—אב, תש"ל